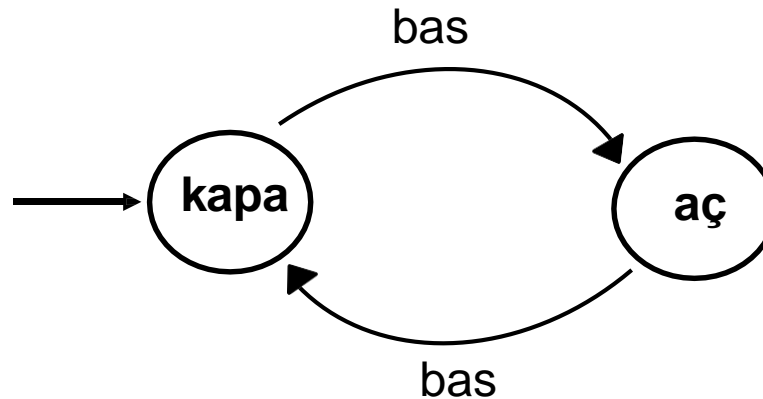

Biçimsel Diller ve Otomata Teorisi

Hafta 4: Sonlu Otomata (II.Bölüm)

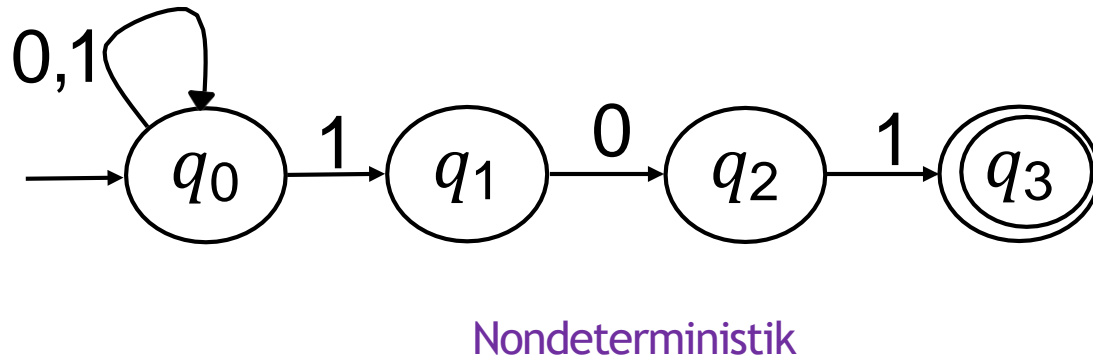
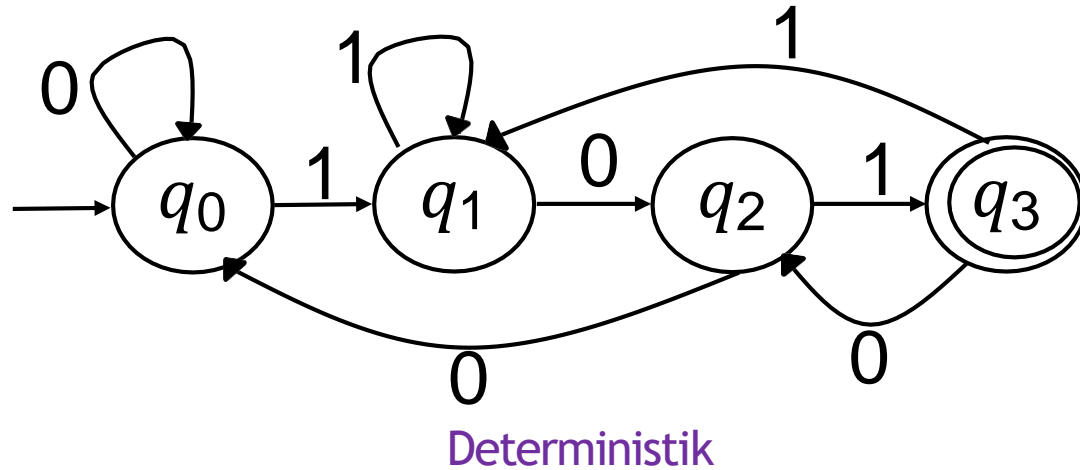

Hafta 4

Plan

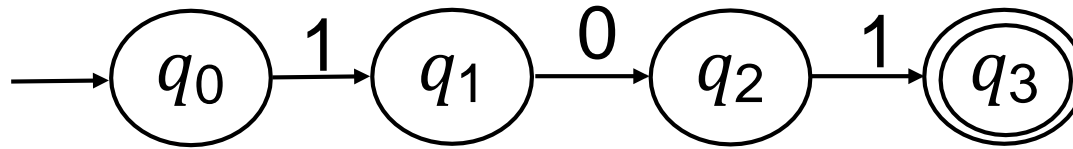
1. NFA inşası
2. Epsilon Geçişleri
3. Nondeterministik Sonlu Otomata'nın Resmi Gösterimi
4. Bir NFA'yı bir DFA'ya Dönüştürme

ör. $\Sigma = \{0,1\}$ alfabesi kullanılarak üretilen kelimelerden sonu '101' ile biten kelimeleri kabul eden deterministik ve nondeterministik sonlu otomatalar:

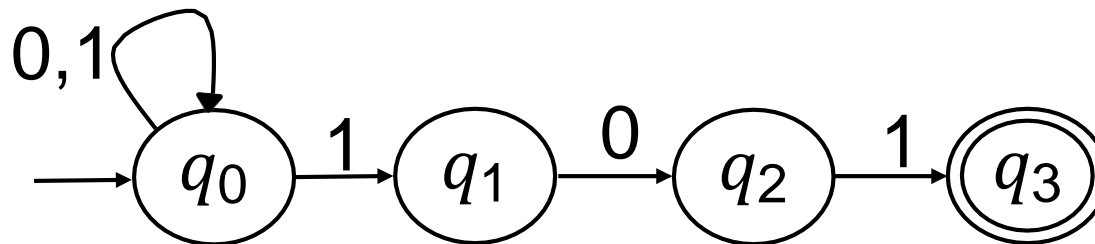

Bir önceki soruda NFA'yı inşa ederken:

Öncelikle 101 geldiğinde kabul durumuna ulaşan otomata inşa edilir:

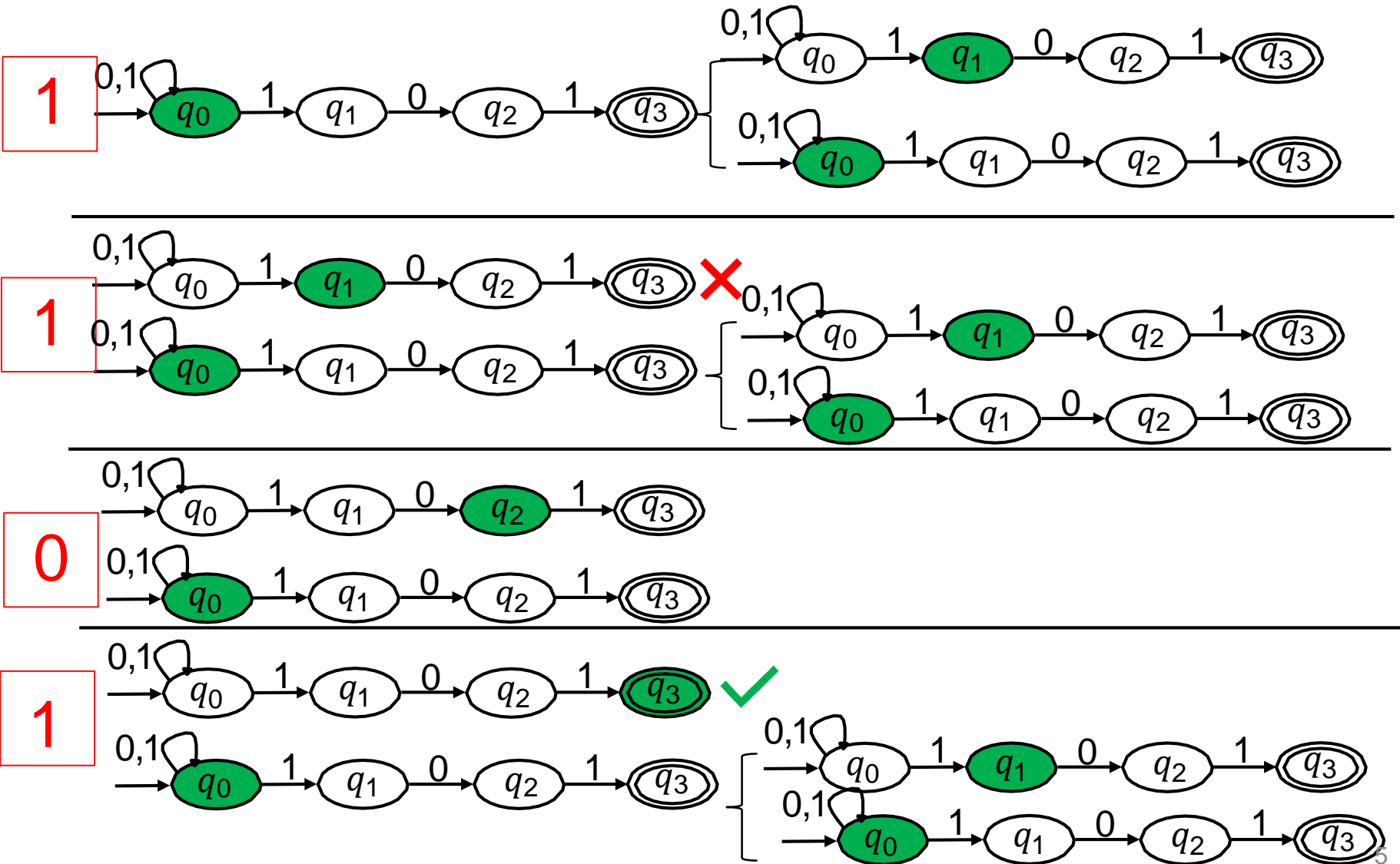

Ve buna q_0 ' dan 0 ve 1 oklari ekleriz ki, 0 yada 1 ile başlayıp 101 ile biten kelimeleri kabul etsin.

Ek bilgi:

Önceki örnekteki nondeterministik otomata q_0' da karşılık gelen her 1 harfi için kendini kopyalar. Örnek olarak 1101 kelimesini aldığını düşünelim.

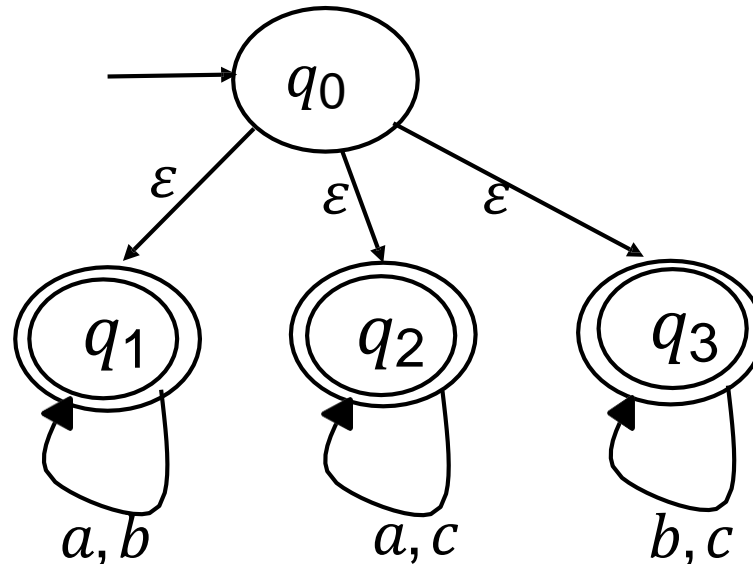

Epsilon(ϵ) geçişleri

NFA'nın bir diğer güzelliği epsilon geçişlerine izin vermesidir.

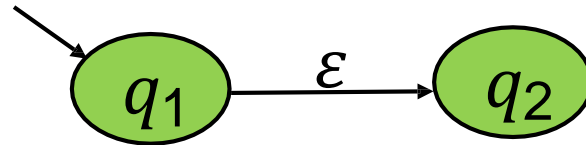
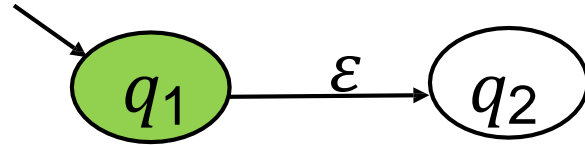
Bu geçiş diğer geçişlerden farklı olarak harf almaz. Yani epsilon (ϵ) ile bağlanan iki durumdan, birinden diğerine geçmek için bir harf gerekmez; otomatik olarak geçeriz. Yani bu iki durumdan ilkinde vardığımızda diğerine de varmış oluruz.

ör. $\Sigma = \{a, b, c\}$ alfabesi kullanılarak oluşturulan kelimelerden a, b, c harflerinden herhangi ikisini içerip birini içermeyen kelimeleri tanıyan otomata:

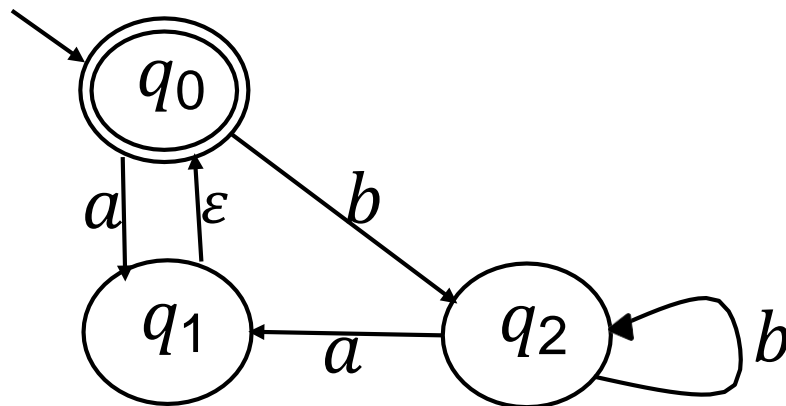

Epsilon(ε) geçişleri

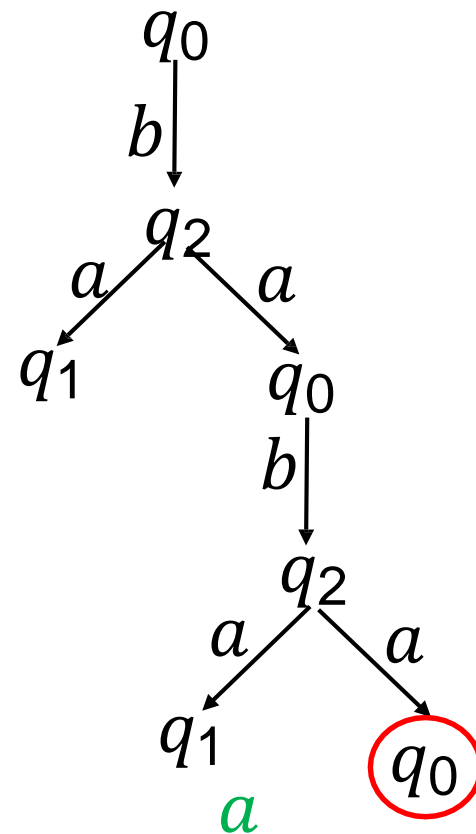
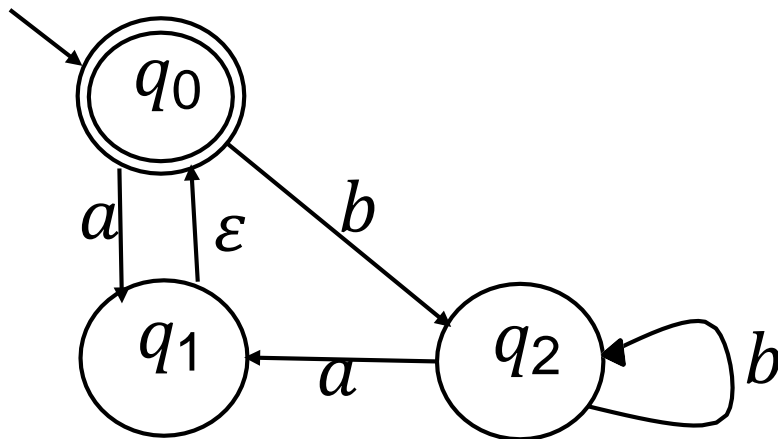
Aralarında bir ε geçişi olan iki durumdan ilkine vardığımızda ilkiyle beraber ikinciye de otomatik olarak varmış oluruz.

ör. $\Sigma = \{a, b\}$ alfabeti kullanılarak üretilen kelimelerden ε, a, baa ve $baba$ kelimelerini kabul eden; fakat b ve bb kelimelerini kabul etmeyen sonlu otomata:

$w = \text{baba}$

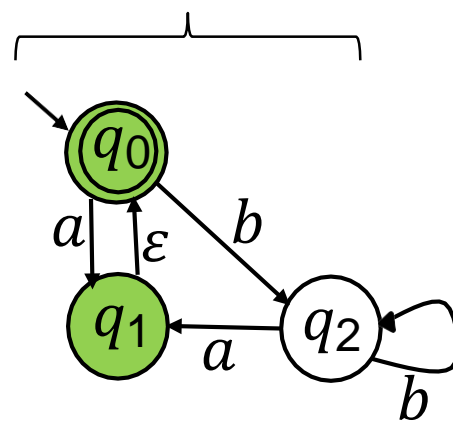
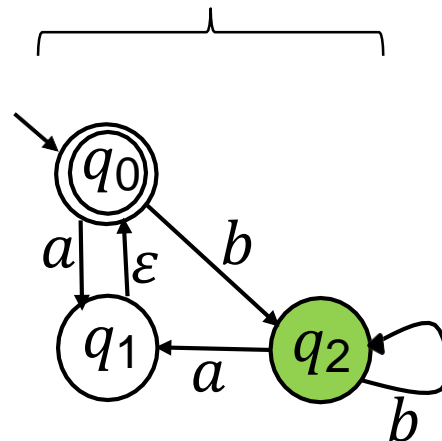
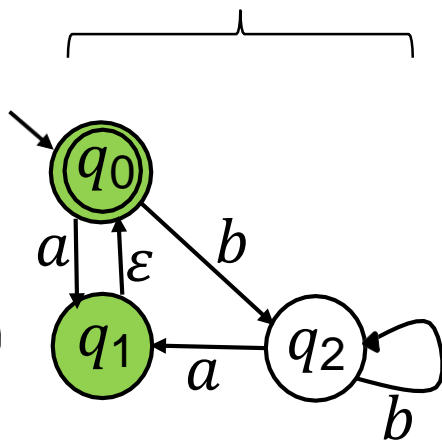
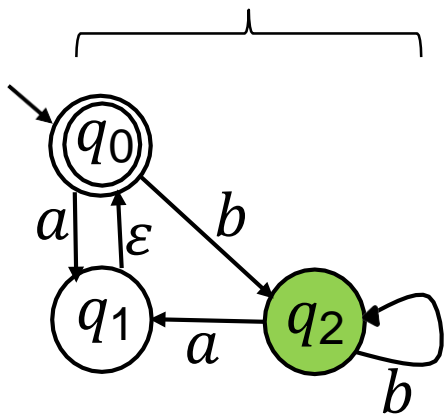

b

a

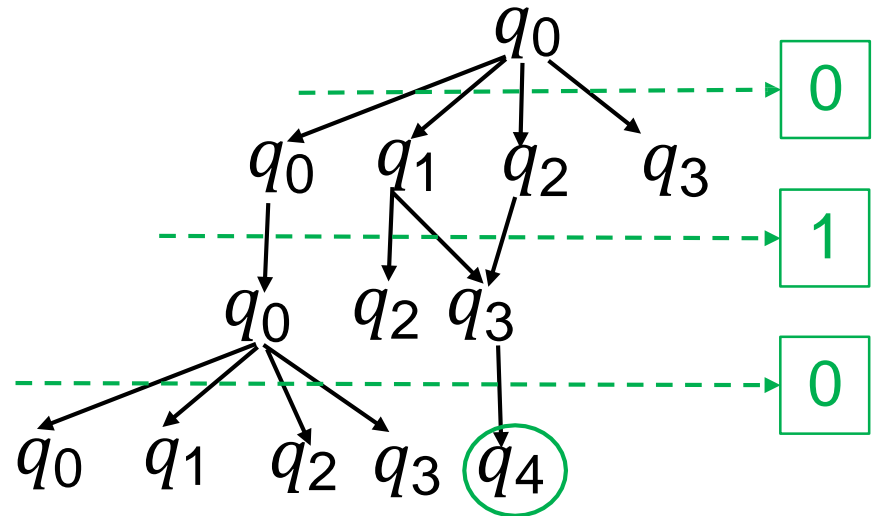
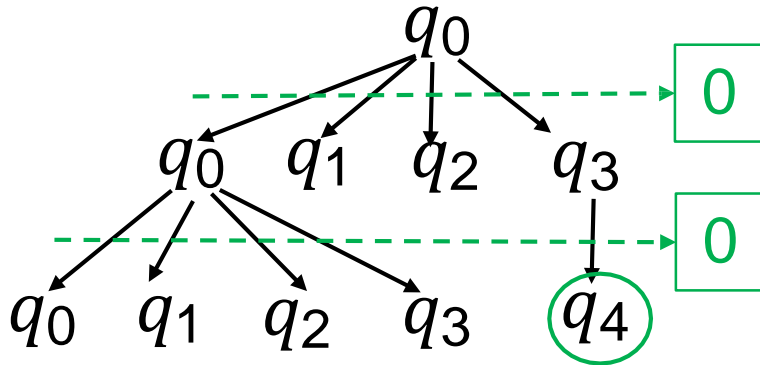
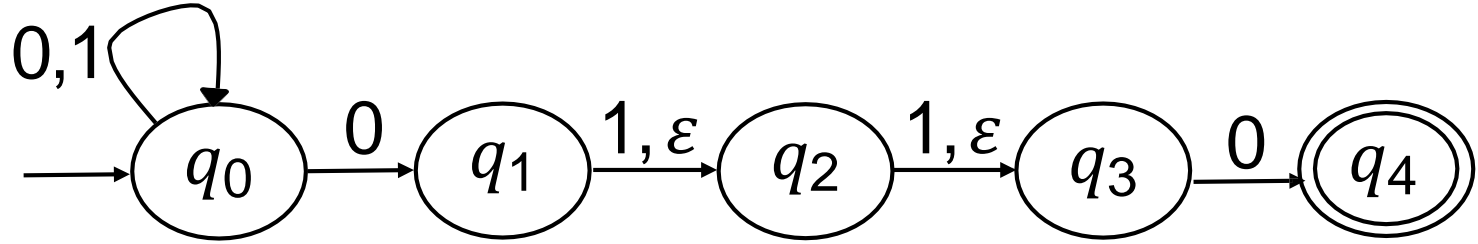
b

a

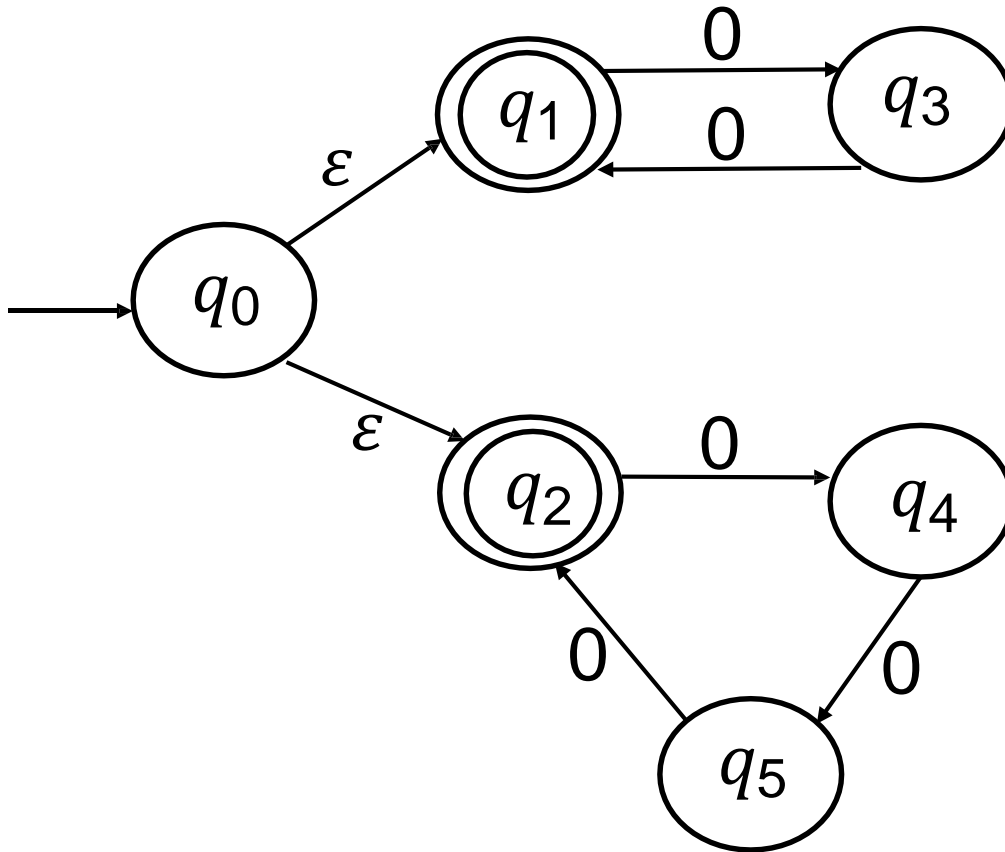

ör. $\Sigma = \{0,1\}$ alfabeti kullanılarak üretilen kelimelerden sonu '00' yada '010' yada '0110' ile biten kelimeleri kabul eden nondeterministik sonlu otomata:

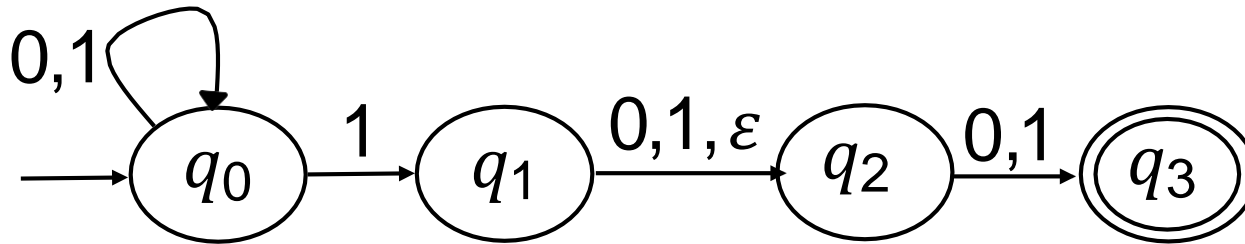

ör. $\Sigma = \{0\}$ alfabeti kullanılarak oluşturulan kelimelerden 2'nin yada 3'ün katı uzunluğundaki kelimeleri tanıyan sonlu otomata:

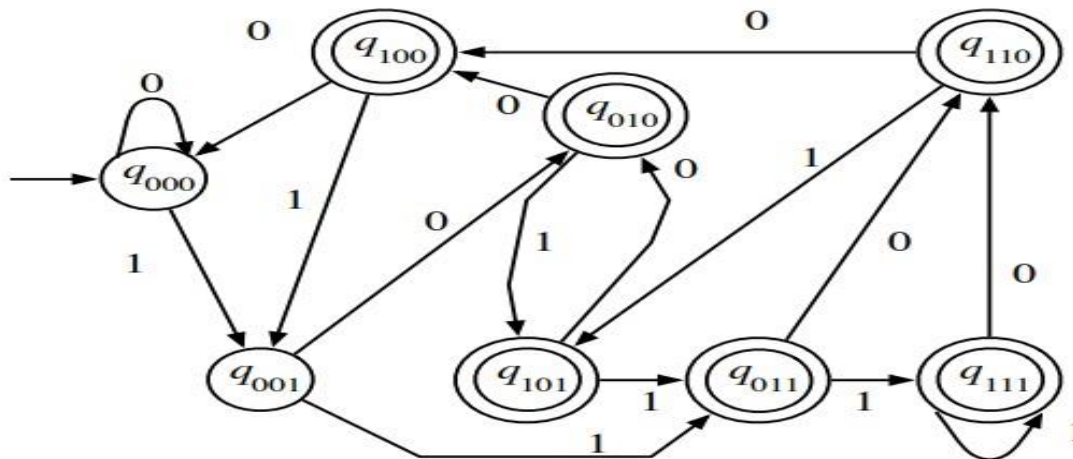

Neden Nondeterministik?

ör. $\Sigma = \{0,1\}$ alfabeti kullanılarak üretilen kelimelerden sondan 3. harfi yada sondan 2. harfi 1 olan kelimeleri tanıyan nondeterministik sonlu otomata:

Nondeterministik

Deterministik

Nondeterministik Sonlu Otomatanın Formal Tanımı

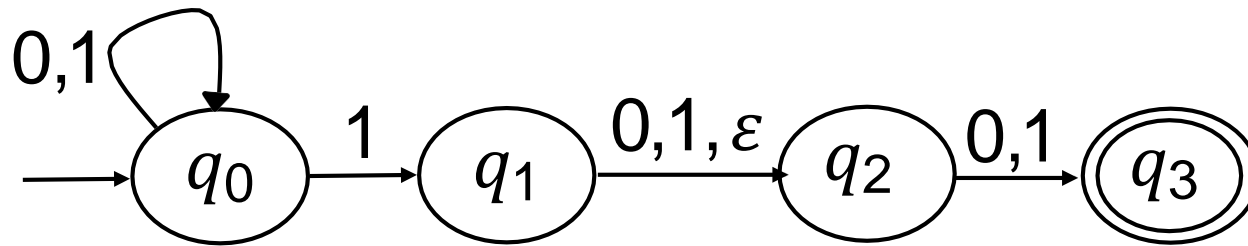
Bir nondeterministik sonlu otomata 5-li sıradır ve $(Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$ ile gösterilir. Burada:

1. Q tüm durumları içeren sonlu bir kümedir,
2. Σ kullandığımız harfleri (inputları) içeren alfabadir,
3. $\delta: Q \times \Sigma_{\varepsilon} \rightarrow \mathcal{P}(Q)$ geçiş fonksiyonudur (transition function),
4. $q_0 \in Q$ başlangıç durumudur,
5. $F \subseteq Q$ final durumları içeren kümedir.

Not 1. $\Sigma_{\varepsilon} = \Sigma \cup \{\varepsilon\}$ Yani NFA'da ε geçişine de izin veriyoruz.

Not 2. Dikkat et! NFA'da geçiş fonksiyonun değer kümesi Q değil, Q 'nun güç kümesi olan $\mathcal{P}(Q)$ ' dur. $\mathcal{P}(Q)$ 'nin elemanları Q 'nun altkümeleri idi. Yani böylece NFA'da bir durumdan yalnız bir duruma değil birden çok duruma geçiş yapabiliriz.

ör.

$$Q = \{q_0, q_1, q_2, q_3\},$$

$$\Sigma = \{0, 1\},$$

$$q_0,$$

$$F = \{q_3\}.$$

δ	0	1	ε
q_0	$\{q_0\}$	$\{q_0, q_1\}$	$\emptyset$
q_1	$\{q_2\}$	$\{q_2\}$	$\{q_2\}$
q_2	$\{q_3\}$	$\{q_3\}$	$\emptyset$
q_3	$\emptyset$	$\emptyset$	$\emptyset$

NFA ve DFA'nın Denklığı

NFA, DFA'dan daha güçlü görünmesine karşın, aslında NFA ve DFA aynı dili tanırlar; yani birbirlerine denktirler.

Teorem 1 : Her bir DFA zaten bir NFA dur. ($DFA \subseteq NFA$)

Bir DFA, bir NFA'ya dönüştürülürken yalnızca geçiş fonksiyonu aşağıdaki gibi değiştirilir:

$\delta: Q \times \Sigma \rightarrow Q$ iken, $\delta: Q \times \Sigma \rightarrow \mathcal{P}(Q)$ olur.

ör. $\delta(q_i, 0) = q_j, \delta(q_i, 0) = \{q_j\}$ olur.

Teorem 2 : Her bir NFA'ya karşılık bir DFA vardır.

Bir NFA'yı bir DFA'ya dönüştürürken şu süreç izlenir.

Bir NFA'yı bir DFA'ya dönüştürme:

Bir NFA $N = (Q, \Sigma, \delta, q_0, F)$, bir DFA'ya dönüştürülürken:

1. $\mathcal{P}(Q)$ oluşturulur, yani Q 'nun bütün altkümeleri. D 'nin durumları bu $\mathcal{P}(Q)$ 'nin elemanları olan altkümeler olur.

2. D 'nin başlangıç ve final (kabul) durumlarına karar verilir:

Başlangıç durumu: N 'deki başlangıç durumu q_0 'ı ve varsa q_0 'ın ε ile bağlandığı diğer durumları içeren $\mathcal{P}(Q)$ 'nin elemanı olan küme D 'nin başlangıç durumu olur.

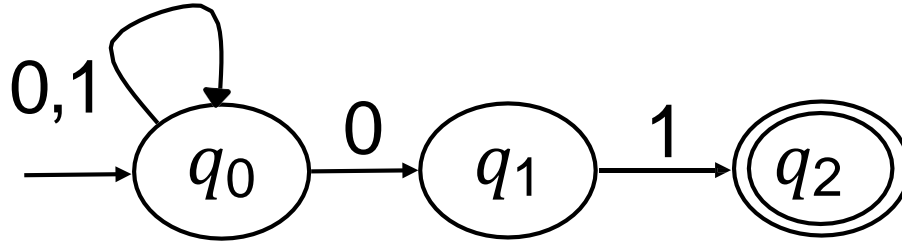
Kabul durumu: N 'deki kabul durumlarını içeren $\mathcal{P}(Q)$ 'nin her elemanı D 'nin bir kabul durumu olur.

3. D için geçiş tablosu oluşturulur. Bunun için $\mathcal{P}(Q)$ 'nin her biri bir altküme olan elemanı için, bu altkümedeki her bir durumun Σ 'daki her bir harf için hangi duruma gittiği bulunur. Bulunan durumların oluşturduğu birleşim kümesi geçiş durumu olur.

Bir NFA'yı bir DFA'ya dönüştürme:

4. Son olarak $\mathcal{P}(Q)$ 'nin geçiş alan elemanları için 3'de bulunan geçiş tablosu yardımıyla DFA çizilir.

ör.

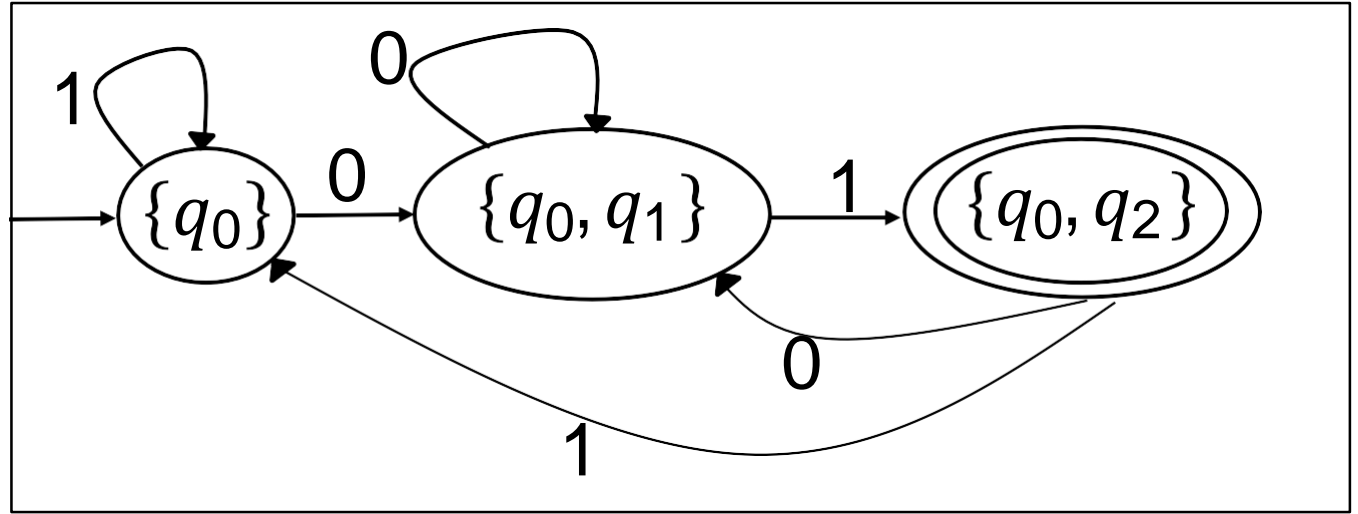
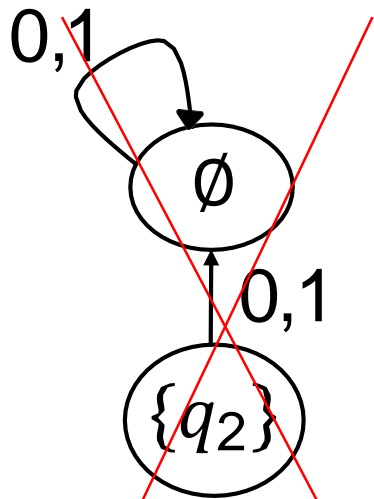
- $N = (Q = \{q_0, q_1, q_2\}, \Sigma = \{0,1\}, \delta, q_0, F = \{q_2\})$
- NFA'sının DFA'ya dönüşümü:
  - 1. $\mathcal{P}(Q) = \{\emptyset, \{q_0\}, \{q_1\}, \{q_2\}, \{q_0, q_1\}, \{q_0, q_2\}, \{q_1, q_2\}, \{q_0, q_1, q_2\}\}$
  - 2. Başlangıç durumu: $\{q_0\}$,
    - Kabul durumları: $\{q_2\}, \{q_0, q_2\}, \{q_1, q_2\}, \{q_0, q_1, q_2\}$
  - ($\mathcal{P}(Q)$ 'nin q_2 'yi içeren her elemanını aldık)

3. Geçiş tablosu:

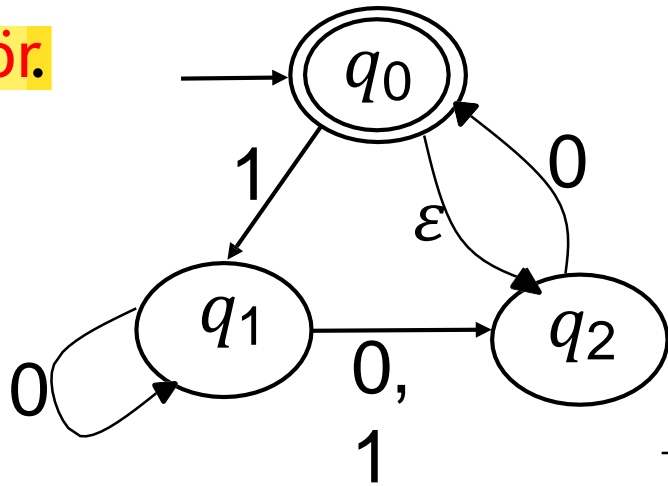
δ_D		0	1
Yeni durumlar	$\emptyset$	$\emptyset$	$\emptyset$
	$\{q_0\}$	$\{q_0, q_1\}$	$\{q_0\}$
	$\{q_1\}$	$\emptyset$	$\{q_2\}$
	$\{q_2\}$	$\emptyset$	$\emptyset$
	$\{q_0, q_1\}$	$\{q_0, q_1\}$	$\{q_0, q_2\}$
	$\{q_0, q_2\}$	$\{q_0, q_1\}$	$\{q_0\}$
	$\{q_1, q_2\}$	$\emptyset$	$\{q_2\}$
	$\{q_0, q_1, q_2\}$	$\{q_0, q_1\}$	$\{q_0, q_2\}$

4. Yukarıdaki tabloda yalnızca $\emptyset$, $\{q_0\}$, $\{q_2\}$, $\{q_0, q_1\}$ ve $\{q_0, q_2\}$ durumlarına geçiş vardır. O yüzden DFA'yı inşa ederken yalnızca bu durumları dikkate alacağız.

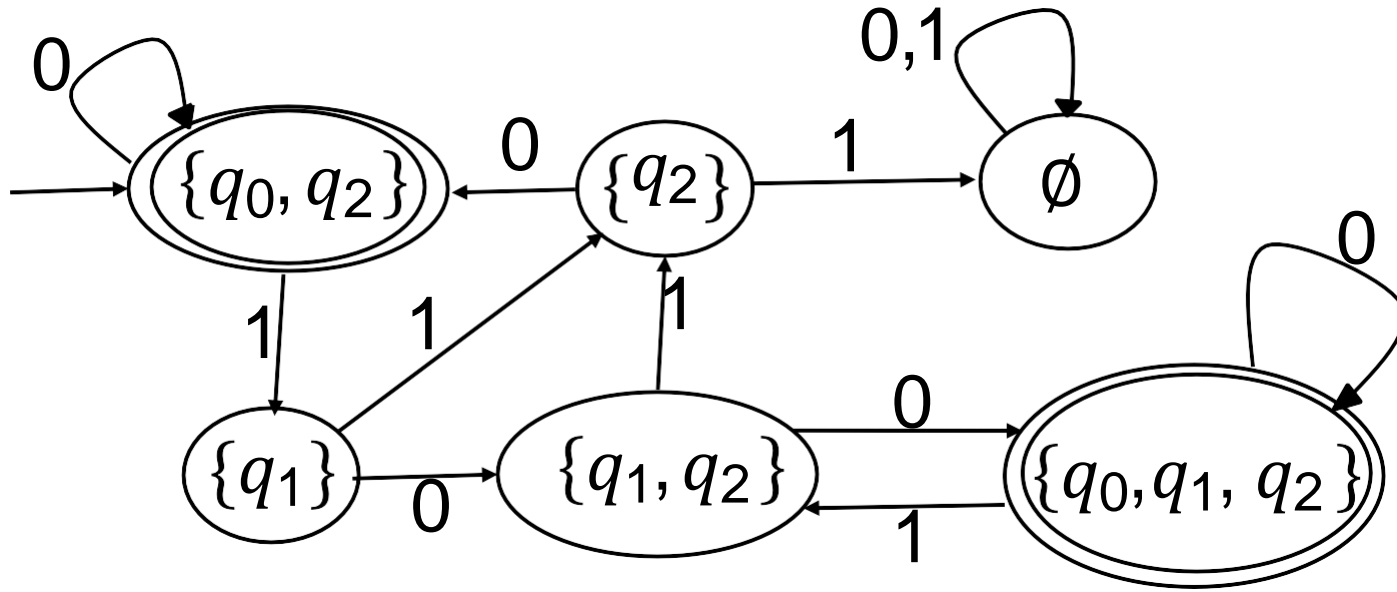
Bu parçaya
 başlangıç durumu
 $\{q_0\}$ 'dan
 ulaşamayacağı için,
 bu parçayı atıyoruz.

ör.

δ_D	0	1
$\emptyset$	$\emptyset$	$\emptyset$
$\{q_0\}$	$\emptyset$	$\{q_1\}$
$\{q_1\}$	$\{q_1, q_2\}$	$\{q_2\}$
$\{q_2\}$	$\{q_0, q_2\}$	$\emptyset$
$\{q_0, q_1\}$	$\{q_1, q_2\}$	$\{q_1, q_2\}$
$\{q_0, q_2\}$	$\{q_0, q_2\}$	$\{q_1\}$
$\{q_1, q_2\}$	$\{q_0, q_1, q_2\}$	$\{q_2\}$
$\{q_0, q_1, q_2\}$	$\{q_0, q_1, q_2\}$	$\{q_1, q_2\}$

q_2' den 0 ile hem q_0 'a, hem de oradan ε ile otomatik olarak q_2' ye gidilir!

Not 1. Başlangıç durumu yalnız q_0 değil, q_0 ile birlikte q_0' ın ε ile bağlandığı q_2 .

Not 2. Kabul durumları NFA'daki kabul durumu olan q_0' ı içeren tüm alt kümeler.